

Abstract

Klinikassistent-uddannelsen

Nærværende artikel omtaler kort de forskellige uddannelser til tandklinikassistent, som har eksisteret siden den første uddannelse blev etableret i 1948. Rammerne for den nuværende erhvervsuddannelse omtales, og uddannelsens faglige indhold beskrives. Specielt lægges der vægt på at redegøre for uddannelsens vekselvirkning mellem teori og praksis og den pædagogiske tænkning, der ligger bag uddannelsen. Uddannelsens opbygning, længde og indhold har været forholdsvis uforandret i næsten 20 år. I samme periode er der sket store forandringer i samfundet, i klinikkernes behov for kompetencer hos medarbejderne og blandt unge mennesker. Derfor argumenteres der for at nytænke tandklinikassistentuddannelsen. En uddannelse opdelt i trin vil kunne sikre et bedre match mellem de kompetencer, klinikkerne efterspørger, og dem, som eleverne opnår. Desuden vil en trindeling sikre, at flere unge end hidtil vil kunne gennemføre en uddannelse, hvilket er i overensstemmelse med samfundsmæssigt krav. Første trin, der giver kompetence som assisterende tandklinikassistent svarende til kernen i den nuværende uddannelse, der giver kompetence i at forberede og assistere ved tandbehandling. Andet trin er tænkt at give tandklinikassistenten kompetencer til at gennemføre uddelegerede patientbehandlinger.

Tandklinik-assistent-uddannelsen

Bo Danielsen, ledende tandlæge, Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Aarhus Universitet

Ruth Højgaard Pedersen, klinikleder, Skolen for Klinikassistenter og Tandplejere, Københavns Universitet

Den første formelle uddannelse af tandklinikassistenter initierede Dansk Tandlægeforening i 1948. Imidlertid var det først i 1977, at Dansk Tandlægeforening og HK indgik en overenskomst om uddannelsen. Da fastlagde parterne, at tandklinikassistenteleverne skulle gennemføre tre kurser – to teoretiske kurser og et kursus i Odontologisk Røntgenoptageteknik i løbet af deres elevtid på i alt tre år. Kurserne for de tillærte tandklinikassistenter blev afholdt decentralt. Da uddannelsen var på sit højeste, blev kurserne udbudt på 31 forskellige lokaliteter rundt om i landet. De fleste år blev der uddannet mellem 400-600 tandklinikassistenter på denne måde. Ved oprettelsen af SKT'erne i Århus og København begyndte man i 1973 tillige at uddanne henvend 100 eksaminerende klinikassistentuddannelse var en toårig uddannelse med et års skolegang på SKT og dernæst et års praktik på en tandklinik. Fra 1982 kunne man på SKT'erne og nogle tekniske skoler tillige blive uddannet klinikassistent i et efg-forløb. Dette forløb var tilrettelagt som en vekseluddannelse mellem skole og praktik. I de 10 år, efg eksisterede, blev der uddannet omkring 800 tandklinikassistenter på denne måde. Ovennævnte tre uddannelser eksisterede samtidigt gennem en årrække. I 1991 blev de erstattet af erhvervsuddannelsen til tandklinikassistent. Denne uddannelse er stadig den aktuelle og bliver beskrevet indgående nedenfor.

Uddannelsens rammer og formål

I dag er uddannelsen til tandklinikassistent som alle erhvervsuddannelser underlagt en række love og bestemmelser. Specifikt for uddannelsen til tandklinikassistent findes der en bekendtgørelse (1) og en uddannelsesordning (2). Rammerne for uddannelsen udvikles af det faglige udvalg for erhvervsuddannelsen til tandklinikassistent (FUTKA), som normalt består af

arbejdsgiver-, arbejdstager- og elevrepræsentanter. I en årrække har der ikke været arbejdsgiverrepræsentanter fra kommunerne og elever i dette udvalg. Uddannelsen til tandklinikassistent har som overordnet formål, at eleven gennem skoleundervisning og praktikuddannelse opnår viden og færdigheder inden for en lang række af odontologiens områder, så hun/han bliver i stand til at fungere som tandklinikassistent. Der lægges stor vægt på, at tandklinikassistenten kan assistere ved de mest almindeligt forekommende tandbehandlinger. På skolen introduceres eleverne også til en lang række selvstændige arbejdsopgaver. Det er derimod langt fra sikkert, at eleven kommer til at beskæftige sig med alle disse i den praktiske oplæring, da kun nogle af de selvstændige arbejdsopgaver er en del af de obligatoriske mål i praktikken (3). Færdiguddannede tandklinikassistenter vil derfor have forskellige kompetencer.

Uddannelsens struktur

Uddannelsen er en vekseldannelse, hvilket vil sige, at uddannelsen er sammensat af praktik på en tandklinik og uddannelse på skole. Den samlede uddannelse varer normalt tre år, men kan variere afhængigt af elevens baggrund. For at blive optaget på uddannelsen skal eleven have afsluttet folkeskolens 9. klassestrin. Eleven kan påbegynde uddannelsen på forskellige måder. De fleste starter med at tage et grundforløb og er som elev på et grundforløb berettiget til at modtage SU. Kun få starter uddannelsen i praktik på en tandklinik. Grundforløbet på skolen kan vare fra 10 og op til 60 uger afhængigt af elevens kompetencer, evner, ønsker og tidligere uddannelse. For at komme videre fra grundforløbet skal eleven have en uddannelsesaftale med en praktikvært. Et praktiksted skal godkendes, og skolerne hjælper gerne med at søge om godkendelse til at have elever og til udfyldelse af praktikaftalen. Der findes endvidere mulighed for, at en klinik tager en elev i ”ny-mesterlære”. Da skal eleven ikke gennemføre grundforløbet, men opnå læringsmålene fra grundforløbet gennem arbejdet og undervisningen på tandklinikken. Eleven skal først på skole i forbindelse med hovedforløbet. Det er klinikens ansvar, at eleven opnår de krævede kompetencer og kan bestå prøverne på skolen. Denne ordning er ikke særlig udbredt, men for de elever, som fx er meget skoletrætte, er det dog dejligt, at nogle klinikker har været villige til at påtage sig det ekstra arbejde, som det er at varetage al undervisning af eleven på klinikken.

Når eleven har været mindst tre måneder på klinikken efter grundforløbet, starter hovedforløbet. Skoleundervisningen i hovedforløbet varer minimum 14 uger, der mindst er opdelt i to skoleperioder med mellemliggende praktikperiode. Af de 14 uger består af to uger af to valgfrie specialefag, der hver varer en uge. Eleven og praktikværten kan vælge mellem syv forskellige valgfrie specialefag. Eleven skal have mindst to valgfrie specialefag, men må gerne tage op til seks. Det kan være en økonomisk fordel for klinikkerne, at eleven under uddannelsen får flere end de obligatoriske to valgfrie specialefag. Uddannelsen her sker til elevløn og med lønrefusion, i modsætning til hvis tandklinikas-

Faktaboks

- Omkring 80 % af eleverne, som starter på grundforløbet, gennemfører dette
- Ikke alle elever, som har gennemført grundforløbet, vælger at søge en praktikplads på en tandklinik og fortsætte uddannelsen i hovedforløbet
- Stort set alle, som er startet på hovedforløbet, gennemfører dette
- Der uddannes omkring 550 tandklinikassistenter om året
- Uddannelsen varer tre år
- Uddannelsen kan gennemføres ved SKT i Århus og København og på syv tekniske skoler (Dental College Aalborg, EUC Sjælland Næstved, Syddansk Erhvervsskole Odense, EUC Syd Aabenraa, EUC Vest Esbjerg, Hansenberg Kolding og Herningsholm Erhvervsskole Herring).

sistenten siden skal opnå de samme kompetencer ved at deltage i efteruddannelse.

Uddannelsens hovedtemaer og faglige indhold

Uddannelsen er en ungdomsuddannelse og skal ud over at forberede eleven til at kunne arbejde som tandklinikassistent også kvalificere eleven til at begå sig i et moderne demokratisk samfund, give eleven viden om internationale forhold, mulighederne for arbejde og uddannelse i udlandet samt bidrage til elevens personlige udvikling. Ungdomsuddannelserne skal også forberede eleven til at kunne få udbytte af efter- og videreuddannelse. Der er specifikke mål for uddannelsens praktik (3) og skoleperioder (1, 2). Specielt på grundforløbet har eleverne muligheden for at prioritere andet end den faglige udvikling, også selvom det tager længere tid. De kan således vælge at tage ekstra studieforberedende fag, at tage undervisning i enkelte fag på højere niveau, end det som findes på tandklinikassistentuddannelsen, eller at tage undervisningsforløb med et alment dannede fokus, fx et internationalt modul med studieophold i udlandet.

Uddannelsen lægger op til, at tandklinikassistenten bliver den medarbejder på klinikken, der selvstændigt sikrer, at hygiejnen på klinikken lever op til gældende standard. Det er ligeledes tandklinikassistenten, der sørger for vedligeholdelse af instrumenter. Tandklinikassistenten uddannes til at kunne varetage forberedelser til patientbehandlingerne – lige fra klargøring af klinik, styring af indkøb og rengøring. Også i det psykologiske aspekt uddannes tandklinikassistenten. Tandklinikassistenten er ofte den person, patienten først møder, den, der fornemmer, hvornår patienten har behov for en beroligende hånd på skulderen, og den, der slutelig tager afsked med patienten. Psykologi og patientservice er derfor vigtige elementer i uddannelsen. Derudover uddannes klinikassistenterne til at varetage en række selvstændige behand-

Kollaborativ læring

Fig. 1. Eleverne på det valgfrie specialefag i kommunal tandpleje er fordybet i arbejdet med en opgave, der omfatter udfyldelsen af OCR-blanketter.

Operation på grisekæbe

Fig. 2. Elever på det valgfrie specialefag oral kirurgi i gang med at arbejde med steril teknik på en grisekæbe.

lingsopgaver. De uddannes til at tage intraorale røntgenbilleder, at tage aftryk til studiemodeller, udstøbe disse aftryk og tilslibe dem, og varetage individuelt forebyggende arbejde på patienter, såsom kontrol af mundhygiejne, instruktion i hjemmetandpleje og elementær kostvejledning, at udføre fluoridbehandlinger samt at instruere patienter i forholdsregler før og efter behandlinger.

Derudover opnår eleven også kompetencer i de valgfrie specialefag, som eleven og praktikværten har valgt. Det kan dreje sig om kommunal tandpleje (Fig. 1), oral kirurgi (Fig. 2), laboratoriearbejde (Fig. 3), ortodontisk behandling (Fig. 4), udvidet radiologi, udvidet klinikadministration og udvidet profylakse.

Det, eleven lærer i praktikken på tandklinikken, afspejler det arbejde, som udføres her. Elever i praktik i kommunal tandpleje opnår kompetencer i det pædagogiske arbejde med vejledning i mundhygiejne på klinikken, i børnehaver og skoleklasser, men får ofte ikke rutine i assistance i visse typer behandlinger, fx rodbehandlinger, fremstilling af protetik. Elever, som arbejder på klinikker, der modtager henvisning af patienter, opnår på tilsvarende vis også en række specielle kompetencer. Skolerne opfordrer klinikker, som beskæftiger sig med et snævert spektrum af odontologien, til at udveksle elever med andre klinikker i en periode, så eleverne opøver kompetencer i samtlige af odontologiens discipliner.

Sammenhæng og vekselvirkning mellem teori og praktik

Uddannelsen er en vekseluddannelse med perioder med henholdsvis praktik på en tandklinik og teori og praktik på skole. Det antages, at praktikuddannelse og skoleundervisning supplerer

hinanden til fordel for elevens læring. Langt den overvejende del af tandklinikassistentuddannelsen sker i praktikken. Da der kun er få skoleophold i uddannelsen, er denne vekselvirkning begrænset. Imidlertid er det en stor fordel for ikke bogligt stærke og analytiske elever, at uddannelsen tager udgangspunkt i fagets praktiske arbejde, og at der er en vis vekslen mellem de to undervisningsformer. Der er store fordele ved læring i praksis, hvis man tilrettelægger elevens arbejde med henblik på elevens læring. Læring i praksis fremmes ved en gradvis tilegnelse af arbejdsopgaverne, hvor eleven begynder med de enkle opgaver og med tiden udvikler sig til at kunne udføre mere og mere komplekse arbejdsopgaver. Dette bør ske ved, at en erfaren praksisudøver viser, hvordan arbejdet skal gøres, for derefter gradvist at lade eleven overtage arbejdsprocessen under overvågning for afslutningsvis selv at lade eleven stå med ansvar for hele processen. Erfaringsmæssigt er det ofte vanskeligt for eleverne at få det fulde læringspotentiale ud af samspillet mellem undervisningen i praktik og skole. Eleverne efterlyser ofte bedre sammenhæng og samarbejde mellem tandklinikken og skolen. På skolen arbejder eleverne med egen læring ved hjælp af den elektroniske platform, som hedder Elevplan. Elevplan er et webbaseret, pædagogisk planlægningsværktøj til elever på erhvervsuddannelserne. Webværktøjet støtter den enkelte elev i at planlægge og få overblik over den fremadskridende proces i uddannelsen. Indholdet i Elevplan opbygges af eleven selv, lærerne på skolen og den uddannelsesansvarlige på tandklinikken. Efterhånden som brugen af Elevplan vinder udbredelse, må det forventes, at eleverne opnår større læringsfordele af vekslen mellem praktik og skole end i dag.

Laboratoriearbejde

Fig. 3. På det valgfrie specialefag i laboratoriearbejde lærer eleverne at udføre enkle laboratoriearbejder, som kan udføres på de tandklinikker, som har laboratoriefaciliteter.

Ortodontisk arbejde

Fig. 4. På det valgfrie specialefag i ortodontisk behandling arbejder eleverne på hinanden. Her over eleven separation inden tilpasning og cementering af bånd.

Uddannelsens gennemførelse og pædagogiske koncept

I forbindelse med en større reform af erhvervsuddannelserne i år 2000 blev undervisningen mere individualiseret end hidtil. Siden da har hver elev fået tilknyttet en kontaktlærer, som er i løbende dialog med eleven om dennes læring. Eleven og kontaktlæreren registrerer aftaler om, hvordan eleven skal arbejde med egen læring. Eleven kan arkivere løste opgaver og gennemførte projekter i Elevplan, som således fungerer som elevens læringsportfolio. Eleven og praktikværten kan også bruge Elevplan som redskab for elevens læring i praktikken, og på den måde kan man også sikre kommunikationen mellem den uddannelsesansvarlige på tandklinikken og lærerne på skolen.

Undervisningsministeriet har gennemført en radikal ændring af undervisningen på skolerne i forhold til tidligere. Filosofien er, at det, man arbejder med, lærer man. Elevernes aktivitet er altså det bærende fundament i undervisningen på skolen. Eleverne arbejder med at løse opgaver og udarbejde projekter, og lærerne viser vejen, når eleven ikke kan finde retning for arbejdet. Ofte har dette arbejde ukendt slutmål for både elev og lærer. Eleven vurderes på evnen til at løse opgaver frem for at kunne reproducere præsenteret stof. Bliver udfordringen for eleven for voldsom, resulterer dette i, at eleven mister overblikket, føler stress og mister læringspotentialer. Det er derfor lærerens opgave at sikre, at eleven får udfordringer, som er tilpasset elevens kompetencer, så der netop er tilstrækkelig udfordring i opgaven til, at eleven lærer optimalt. Målet for erhvervsuddannelserne er i dag ikke længere udelukkende at indføre eleverne i en bestemt fagtradition, men også at opøve elevernes evne til refleksion og metalæring. Således

skal grundforløbet og de efterfølgende skoleophold både kvalificere til det erhverv, uddannelserne retter sig mod, og pege frem mod livslang læring.

Formodede kommende udviklinger for uddannelsen

Fundamentet til den nuværende uddannelse stammer fra 1991. Mindre justeringer i fag og indhold er foretaget siden. Imidlertid er der to væsentlige forhold, som er ændret siden 1991. For det første har ændringen af autorisationsloven i 2007 gjort det muligt at uddelegere langt flere arbejdsopgaver til medhjælp end dengang, og for det andet ønsker regeringen, at flere unge gennemfører en uddannelse og får fodfæste på arbejdsmarkedet.

Det vil derfor være oplagt at trindele uddannelsen, således at første trin fører til en assisterende tandklinikassistent, der får kompetencer til at varetage de assisterende opgaver, som traditionelt har udgjort kernen i tandklinikassistentuddannelsen. Andet trin skulle føre til en behandlende tandklinikassistent, som skal uddannes i at udføre en bred vifte af selvstændige opgaver på patienter. Nogle klinikker vil efterspørge assisterende tandklinikassistenter, og andre vil efterspørge både assisterende og behandlende tandklinikassistenter. Med den forlængelse af uddannelsen, som indførelse af en trindeling nødvendigvis vil medføre, bliver det muligt for eleven at nå et kompetenceniveau, der vil være relevant for de tandklinikassistenter, som skal udføre uddelegerede patientopgaver i væsentligt omfang. Ligesom ikke alle klinikker vil efterspørge disse meget kompetente medarbejdere, vil ikke alle elever have evnerne og lyst til at gennemføre uddannelsens sidste trin. Nogle vil ikke kunne honorere kravene til andet trin, men måske vende tilbage til uddannelsen på et senere tidspunkt, hvor

de er blevet mere modne og har fået mere erfaring. Ved at have muligheden for udelukkende at vælge første trin øges muligheden for, at flere kan gennemføre en uddannelse og få en tilknytning til arbejdsmarkedet. Trindeligen af uddannelsen vil yderligere have den fordel, at den må formodes at kunne være med til at mindske manglen på tandklinikassistenter, som kombinationen af små ungdomsårgange, stor afgang fra erhvervet på grund af pensionering og stor afgang fra erhvervet af andre grunde (4) forventes at skabe om få år. ■

Litteratur

1. **Undervisningsministeriet.** Bekendtgørelse om uddannelserne i den erhvervsfaglige fællesindgang sundhed, omsorg og pædagogik. Bekendtgørelse nr. 163, 2008.
2. **Det faglige udvalg for erhvervsuddannelsen til tandklinikassistent.** Uddannelsesordningen for: Tandklinikassistent (version 5), 2008.
3. **Det faglige udvalg for erhvervsuddannelsen til tandklinikassistent.** Uddannelsesordningen for: Tandklinikassistent (version 5). Praktiplan, 2008.
4. Danielsen B, Hørsted M, Teglers PT. Tandklinikassistenters tilfredshed med valg af uddannelse og deres forventninger til fremtidig beskæftigelse. Tandlægebladet 2004; 108: 1088-93.